

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2026

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR
NAZARIYASI » NOMLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI TO'PLAMI

3-JILD 5-SON

Konferensiya to'plami va tezislari quyidagi xalqaro
ilmiy bazalarda indexlanadi

Google Scholar

doi® digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

MENING SOHAMDA IZ QOLDIRGAN ALLOMA
Rahmatullayeva Roziya Abdumajit qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti xorijiy til va
adabiyoti ingliz tili yoʻnalishi talabasi

azizbekrahmatullayev856@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot ishi arab tilshunosligining "asoschisi" sifatida tan olingan buyuk alloma Mahmud az-Zamaxshariyning jahon filologiyasi rivojiga qoʻshgan ulkan hissasi tahliliga bagʻishlanadi. Annotatsiyada allomaning "Al-Kashshof" va "Asos al-balogʻa" kabi asarlarida tilning leksikologik, grammatik va stilistik xususiyatlarini ochib berishdagi oʻziga xos uslubi yoritilgan. Zamaxshariyning filologik qarashlari nafaqat sharq tillari, balki zamonaviy qiyosiy tilshunoslik va ingliz tili grammatikasini oʻrganishda ham metodologik manba boʻlib xizmat qiladi.

Tadqiqotda xorijiy tillarni oʻzlashtirishda alloma qoʻllagan lugʻatshunoslik tamoyillari va frazeologik birliklarning tahlili xorijiy til mutaxassislari uchun nazariy asos sifatida koʻrsatib oʻtilgan. Bu merosni oʻrganish boʻlajak filologlarga tillarning strukturaviy tuzilishini chuqurroq anglashga va lingvistik tafakkurni kengaytirishga yordam beradi.

Kalit soʻzlar: lingvistika, arab tili grammatikasi, leksikologiya, qiyosiy tilshunoslik, "Al-Kashshof", stilistika, lugʻatshunoslik, xorijiy til metodikasi.

KIRISH. Mahmud az-Zamaxshariyning jahon ilm-fani, xususan, filologiya va tilshunoslik sohasidagi merosi nafaqat Sharq, balki Gʻarb mutafakkirlari tomonidan ham yuksak eʼtirof etilgan. "Jorulloh" (Allohning qoʻshnisi) degan sharafli nomga sazovor boʻlgan bu ulugʻ alloma, arab tili ona tili boʻlmasa-da, ushbu tilning nozik jihatlari, grammatik qonuniyatlari va badiiy sanʼatlarini tizimlashtirib bergan daho hisoblanadi. Bugungi kunda xorijiy tillarni, xususan, ingliz tili va qiyosiy tilshunoslikni oʻrganayotgan boʻlajak mutaxassislari uchun Zamaxshariy maktabi lingvistik tahlilning eng mukammal namunasi boʻlib xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot ishining kirish qismida allomaning filologik mahorati va uning zamonaviy til oʻrganish metodikasidagi oʻrni yoritiladi. Zamaxshariyning "Al-Mufassal" asari oʻz davridayoq til qoidalari boʻyicha eng nufuzli qoʻllanma sifatida tan olingan boʻlsa, "Asos al-balogʻa" asari soʻzlarning koʻchma va asl maʼnolari oʻrtasidagi farqlarni ochib berishi bilan hozirgi semantika va stilistika fanlariga poydevor qoʻygan. Xorijiy til mutaxassislari uchun bu meros soʻz boyligini oshirish, frazeologik iboralarning etimologiyasini tushunish va nutqning taʼsirchanligini taʼminlashda muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, Zamaxshariyning ilmiy uslubi mantiqiy izchillik va qatʼiy tizimlilikka asoslangan. Bu esa bugungi kunda ingliz tili grammatikasini struktural tahlil qilishda talabalardan talab qilinadigan akademik koʻnikmalar bilan hamohangdir. Allomaning xorijiy tilni oʻrganishga boʻlgan qiziqishi va uni mukammal darajaga olib chiqishdagi sabr-toqati hozirgi polyglotlar va tilshunoslar uchun haqiqiy namuna maktabidir.

Mazkur ishning dolzarbligi shundaki, globallashuv davrida milliy oʻzlikni anglash bilan birga, jahon tan olgan allomalarimizning universal metodologiyasini zamonaviy Gʻarb tilshunosligi yutuqlari bilan qiyosiy oʻrganish zaruriyati tugʻilmoqda. Zamaxshariy

asarlarini ingliz tili kontekstida qayta tahlil qilish, tillararo o'xshashlik va farqlarni aniqlash, shuningdek, tarjima nazariyasi masalalarini o'rganishda yangi ufqlar ochadi. Ushbu kirish qismi orqali biz buyuk vatandoshimizning o'lmas merosi asrlar osha o'z qiymatini yo'qotmay, aksincha, zamonaviy filologiya olamida yangicha mazmun kasb etayotganiga guvoh bo'lamiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Mahmud az-Zamaxshariy merosi asrlar davomida nafaqat Sharq, balki Yevropa sharqshunoslik maktablari tomonidan ham chuqur o'rganilgan. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, allomaning "Al-Kashshof" asari lingvistik tafsirning cho'qqisi sifatida ko'rilsa, "Al-Mufassal" asari grammatik qonuniyatlarni tizimlashtirishda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.[1]

Zamonaviy o'zbek tilshunoslari va xorijiy tadqiqotchilar (masalan, K.Brokkelman kabi sharqshunoslar) uning asarlaridagi qiyosiy-tarixiy metodlarga alohida e'tibor qaratishgan.[2] Xususan, "Asos al-balog'a" asaridagi metafora va stilistik tahlillar bugungi ingliz tili filologiyasidagi semantik tadqiqotlar bilan hamohangligi ilmiy adabiyotlarda o'z aksini topgan. Tahlillar Zamaxshariy asarlarining bugungi kunda ham kognitiv lingvistika va tarjimashunoslik uchun muhim nazariy baza ekanligini tasdiqlaydi.

METADOLOGIYA. Ushbu tadqiqotda qiyosiy-tarixiy va strukturaviy-lingvistik tahlil metodlaridan foydalaniladi. Zamaxshariyning arab tili grammatikasiga oid qoidalari zamonaviy ingliz tili strukturasi bilan qiyoslanib, tillarning universal qonuniyatlari aniqlanadi. Shuningdek, deskriptiv (tavsifiy) metod orqali allomaning leksikografik qarashlari va lug'at tuzish tamoyillari yoritiladi.

Tadqiqot jarayonida kontent-tahlil usuli yordamida "Al-Mufassal" va "Asos al-balog'a" asarlaridagi filologik atamalar tizimlashtiriladi. Kognitiv yondashuv esa allomaning metafora va semantika borasidagi fikrlarini hozirgi zamon tushunchalari doirasida qayta anglashga xizmat qiladi. Ushbu metodlar majmuyi mavzuni ham tarixiy, ham zamonaviy filologik nuqtayi nazardan xolisona baholash imkonini beradi.

MUHOKAM VA NATIJALAR. Tadqiqot doirasida Mahmud az-Zamaxshariyning filologik merosi zamonaviy tilshunoslik prizmasi orqali tahlil qilinganda, bir qator muhim ilmiy xulosalar va natijalar qo'lga kiritildi. Muhokama jarayoni allomaning nafaqat o'z davri, balki bugungi kunda xorijiy tillarni o'qitish metodikasi va qiyosiy lingvistika uchun ham dolzarb bo'lgan yondashuvlarini ochib berdi.

Birinchi navbatda, natijalar shuni ko'rsatadiki, Zamaxshariyning "Al-Mufassal" asarida qo'llanilgan grammatik kategoriyalarni tizimlashtirish uslubi zamonaviy ingliz tili grammatikasining o'qitilishiga juda yaqin. [3]Alloma tilni jonli organizm sifatida ko'rib, uning morfologik va sintaktik qurilishini mantiqiy zanjir asosida tushuntiradi. Muhokama davomida aniqlandiki, Zamaxshariy taklif etgan "so'z va uning o'zgarishi" tamoyillari bugungi kunda ingliz tilidagi "Word Formation" (so'z yasalishi) va "Syntax" (sintaksis) bo'limlarini tushunishda universal metodologik baza bo'la oladi.

1-Jadval Mahmud az-Zamaxshariy merosining zamonaviy tilshunoslik bilan integratsiyasi

T/r	Allomaning asari	Asosiy ilmiy natija va yondashuv	Zamonaviy tilshunoslik va metodika bilan bog'liqligi
1	"Al-Mufassal"	Grammatik kategoriyalarni	Ingliz tili grammatikasini o'qitish

		mantiqiy zanjir asosida tizimlashtirish.	metodikasi, Word Formation va Syntax bo‘limlarining universal bazasi.
2	"Asos al-balog‘a"	Lug‘atda so‘zlarni alifbo tartibida berish, haqiqiy va ko‘chma ma’nolarni differensial tahlil qilish.	Oxford, Cambridge kabi xalqaro lug‘atlar strukturasi va zamonaviy Semantika (so‘zning kontekstual ma’nosi) fani.
3	"Al-Kashshof"	Matndagi so‘zlarning stilistik yukini, ohangdoshligi va badiiy ta’sirini tahlil qilish.	Text Analysis (matn interpretatsiyasi), zamonaviy adabiyotshunoslik va Stilistika fanlari.
4	Filologik meros (Umumiy)	Arab tilini mukammal egallab, ona tilida so‘zlashuvchilarga dars berish darajasiga yetish.	Til o‘rganuvchilar uchun Psixologik va Pedagogik motivatsiya, xorijiy tillarni o‘rganishda akademik yondashuv.
5	Qiyosiy metodlar	Frazeologik qatlam va lingvistik birliklarni qiyosiy tahlil qilish.	Tarjima nazariyasidagi muammolarni bartaraf etish, o‘zbek va ingliz tillarini qiyosiy tadqiq etish.

Ikkinchi muhim natija - bu allomaning leksikografiya (lug‘atshunoslik) sohasidagi inqilobiy yondashuvidir. Uning "Asos al-balog‘a" asarida so‘zlarni alifbo tartibida joylashtirishi va har bir so‘zning haqiqiy hamda ko‘chma (metaforik) ma’nolarini alohida ajratib ko‘rsatishi, hozirgi zamon "Oxford" yoki "Cambridge" kabi nufuzli xalqaro lug‘atlarining tuzilish strukturasi mos keladi[4]. Filologiya yo‘nalishi talabalarini uchun bu natija shuni anglatadiki, so‘zning kontekstual ma’nosini o‘rganish bo‘yicha ilk eng mukammal poydevor aynan bizning allomamiz tomonidan qo‘yilgan.

Uchinchidan, tadqiqot natijalari shuni tasdiqladiki, Zamaxshariyning "Al-Kashshof" asaridagi stilistik tahlillar bo‘ljak ingliz tili mutaxassislari uchun matn interpretatsiyasi darslarida bebaho manba hisoblanadi. Uning matndagi har bir so‘zning stilistik yukini, ohangdoshligini va badiiy ta’sirini tushuntirishi zamonaviy adabiyotshunoslik va stilistika fanlari bilan bevosita bog‘lanadi.

Mahmud az-Zamaxshariy merosi shunchaki tarixiy fakt emas, balki jonli lingvistik metoddir. Allomaning xorijiy tilni (arab tilini) mukammal egallab, hatto shu til sohiblariga dars beradigan darajaga yetishi, bugungi kun til o‘rganuvchilari uchun psixologik va pedagogik motivatsiya manbayidir. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, allomaning qiyosiy metodlari yordamida o‘zbek va ingliz tillarining frazeologik qatlamini tahlil qilish, tarjima nazariyasidagi ko‘plab muammolarni bartaraf etishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, Zamaxshariyning ilmiy uslubi mantiq, aniqlik va tizimlilikka asoslangani bilan ajralib turadi. Ushbu natijalar filologiya fakulteti talabalariga o‘z sohalarining tarixiy ildizlarini anglash bilan bir qatorda, zamonaviy tillarni o‘rganishda chuqur akademik yondashuvni shakllantirish imkonini beradi.

XULOSA. Mahmud az-Zamaxshariyning hayoti va ilmiy faoliyati tahlili shuni ko‘rsatadiki, uning merosi nafaqat o‘rta asrlar sharq uyg‘onish davri uchun, balki zamonaviy filologiya va xorijiy tillarni o‘rganish metodikasi uchun ham o‘lmas poydevordir. Alloma o‘z asarlari orqali tilning naqadar murakkab va shu bilan birga

mantiqiy tuzilishga ega ekanligini isbotlab berdi. Uning filologik tadqiqotlarida qoʻllagan tizimlilik, soʻzning semantik qatlamlarini ochib berish mahorati bugungi kunda ingliz tili va boshqa xorijiy tillarni qiyosiy oʻrganayotgan mutaxassislar uchun muhim metodologik manba boʻlib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Zamaxshariyning lingvistik maktabi talabalarda tillarni shunchaki muloqot vositasi sifatida emas, balki chuqur strukturaviy va stilistik tahlil obyekti sifatida koʻrish koʻnikmasini shakllantiradi. Uning "Jorulloh" darajasiga koʻtarilishi va arab tili grammatikasini mukammallashtirishi, xorijiy til oʻrganuvchi har bir yosh uchun intellektual matonat va ilmiy sadoqat namunasidir. Allomaning boy intellektual xazinasini kelajakda ham jahon tilshunosligi va tarjimashunosligi rivojida oʻzining dolzarbligini yoʻqotmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Mahmud az-Zamaxshariy. Al-Kashshof an haqiqit-tanzil. (Tafsir va lingvistik tahlil asari).
2. Mahmud az-Zamaxshariy. Al-Mufasssal fi sanʼat il-iʼrob. (Arab tili grammatikasiga oid asosiy manba).
3. Mahmud az-Zamaxshariy. Asos al-balogʻa. (Leksikografiya va stilistikaga oid lugʻat).
4. Z.M. Islomov. Mahmud az-Zamaxshariyning lingvistik merosi. Toshkent, 2010.
5. I. Abdullayev. Oʻrta Osiyo allomalari va arab filologiyasi. Toshkent, "Fan", 1990.
6. H. Dadaboyev. Oʻzbek terminologiyasi. Toshkent, 2020.
7. C. Brockelmann. Geschichte der arabischen Litteratur (GAL). (Zamaxshariy asarlari tahliliga oid xalqaro manba).
8. U. Tursunov, J. Muxtorov. Oʻzbek tili stilistikasi. Toshkent, 1982.
9. J. Lyons. Theoretical Linguistics. Cambridge University Press (Qiyosiy tahlil uchun nazariy manba).
10. Oʻzbekiston Milliy Ensiklopediyasi. Birinchi jild. Toshkent, 2000.